

N:o 28.

Af herr **H. A. Segerdahl**, om skrifvelse till Kungl. Maj:t
angående revision af förordningen om jordägares rätt
öfver vattnet å hans grund.

Under senare tider, i synnerhet sedan elektrotekniken allt mer utbildats, har frågan om möjligheten att kunna tillgodogöra sig den oerhörda kraftkälla, som vattenfallen i vårt land erbjuda, för hela landet och dess ekonomiska utveckling fått en vikt och betydelse, som väl knappast kunde förutses, när nu gällande lagbestämmelser för vattenfalls tillgodogörande för industriella behof tillkommo.

Såsom bekant, återfinnas bestämmelserna för vattenkraftens användning för industriella ändamål eller stadgandena angående den s. k. lukrativa vattenrätten i kungl. förordningen om jordägares rätt öfver vattnet å hans grund den 30 december 1880.

Emellertid torde denna förordning, såsom ock af motiven till densamma framgår, icke kunna betraktas annat än såsom en sammanfattning och kodifiering af förut inom denna del af vattenrätten gällande bestämmelser, liksom ock förhandlingarna inom Riksdagen vid denna lags tillkomst med all tydlighet utvisa, att redan då från de håll, som voro intresserade af vattenkraftens tillgodogörande för industrien, framställdes önskningsmål, som vid lagens affattning, enligt hvad erfarenheten nu tillräckligt visat, icke vunno nödigt beaktande.

Det torde därför med allt fog kunna påstås, att denna lag icke står i öfverensstämmelse med industriens nuvarande behof och kraf på att för sina ändamål på lämpligaste sätt kunna använda landets rika tillgångar af vattenkraft, hvilket äfven bestyrkes af de gång på gång med allt mer ökad styrka framställda yrkandena på förändringar i denna förordning.

Visserligen hafva genom lagarne den 27 juni 1896 och den 20 oktober 1899 förändringar vidtagits i ofvan berörda förordning, men om man från ser bestämmelserna i lagen den 27 juni 1896, hvarigenom skada, som genom dammbyggnad tillskyndas fiske, underkastats samma bestämmelser, som förut gällt beträffande genom uppdämning förorsakad skada å jord, äro dessa förändringar af den beskaffenhet, att de långt ifrån att underlätta tillgodogörandet af vattenkraften i dess ställe snarare uppställt nya hinder därför.

Detta framhålles också i det betänkande, som den 17 mars 1903 afgifvits af den för utredning beträffande vissa staten tillhöriga vattenfall af Kungl. Maj:t tillsatta kommitté, den s. k. vattenfallskommittén, hvilken såsom sin åsikt uttalar, att nu gällande vattenlag »i flera hänseenden företer luckor och bristfälligheter af sådan art, att den icke längre kan anses motsvara de kraf, som den nutida hydrotekniska industrien för sin utveckling ställer på en dylik lag».

Hänvisande för öfrigt till den utredning, som nämnda kommittés utlåtande i sådant afseende innehåller (sid. 117—121), vill jag söka lämna en framställning af de bestämmelser i vår nu gällande vattenlag, som företrädesvis synas behöfva förändras för att komma i öfverensstämmelse med nutidens behof, samt de vår vattenrättslagstiftning i öfrigt vidlådande bristfälligheter, hvilka torde böra afhjälpas, för att den billiga och i vårt land så rikt tillgängliga vattenkraften må kunna i så vidsträckt utsträckning som möjligt, utan skada för andra intressen, komma till användning i industriens tjänst.

I sådant afseende synes då till en början böra komma i betraktande de nu gällande bestämmelserna angående kungsådra.

I 7 § af 1880 års vattenrättsförordning, sådan den lyder enligt lagen den 20 oktober 1899, stadgas: »Der kungsådra af ålder varit, skall den fortfarande lämnas öppen för allmän samfärdsel, för flottning och för fiskens gång eller annat ändamål, så ock till bevarande af enskild rätt,

som af ådran är beroende. Kungsådra skall, så framt den ej är annorledes bestämd, anses framgå i djupaste vattnet och beräknas till en tredjedel af vattendragets bredd vid vanligast förekommande lågt vattenstånd.»

Genom nyss berörda lag af den 20 oktober 1899 har i 8 § af nämnda förordning införts den bestämmelse, att »för tillgodogörande af vattenfall eller fors må, utan hinder af hvad i 7 § är stadgadt, i kungsådra byggas, dock ej annorledes än enligt 2, 3, 5 och 6 §§ är medgifvet, ej heller utan att Konungen därtill lämnat tillstånd», hvarjämte i en särskild kungl. kungörelse af den 20 oktober 1899 lämnats utförliga föreskrifter angående hvad iakttagas skall, då någon vill förvärfva tillstånd af Konungen till byggande i kungsådra.

Söker man finna grunden till bestämmelserna om kungsådra, sådana de i nu gällande vattenrättslagstiftning sålunda föreligga, torde densamma icke, såsom man någon gång sett framkastas, vara att söka i en sträfvan att för kronan skapa någon äganderätt till den vattenmängd, som i kungsådran framflyter, utan måste dessa bestämmelser anses utgöra en till skydd för allmän och enskild rätt generellt lagstadgad inskränkning i en strandägars rätt att förfoga öfver vattnet å hans grund, hvilken väl i enlighet med stadganden i 12 kap. 4 § jordabalken i allmänhet måste anses sträcka sig ända ut till vattendragets midt.

Nu är det emellertid uppenbart, att, med den stora utsträckning och de växlande naturförhållanden vårt land äger, det icke kan vara lämpligt att stadga en sådan generell bestämmelse för öppenställande af kungsådra, enligt hvilken i de flesta fall, då kungsådran skulle upptaga en tredjedel af *vattendragets bredd* och framgå i det djupaste vattnet, långt mer än en tredjedel af den i vattendraget framflytande *vattenmängden* måste tagas i anspråk för kungsådran samt det kan inträffa, att, därest vattendraget är djupast invid den ena stranden, ägaren af densamma blir urständssatt att kunna tillgodogöra sig vattenkraften därstädes.

Behovet af den del af ett vattendrag, som måste lämnas fri från byggnad, måste nämligeu bedömas med hänsyn till hvarje vattendrags säregna beskaffenhet och till- eller frånvaron i hvarje särskildt fall af de olika intressen, som kungsådran är afsedd att skydda.

Det torde därför icke vara något tvifvel underkastadt, att det mest ändamålsenliga vore, att, med upphäfvande af de allmänna bestämmelserna om kungsådra, det i hvarje särskildt fall, efter en under betryggande former verkställd noggrann utredning, finge bestämmas, om och under hvilka villkor ett vattendrag finge öfverbyggas.

Denna uppfattning har ock kommit till uttryck i det utlåtande n:o 62, som lagutskottet vid 1896 års riksdag afgaf i anledning af då i ämnet väckta motioner.

Skulle emellertid en förändring i vår vattenrättslagstiftning af nu antydd art anses vara af för vidtgående beskaffenhet, skulle dock åtminstone någon förbättring i nu gällande bestämmelser kunna vinnas därigenom, att stadgande infördes därom, att i *strömfall* kungsådra icke må upptaga mera än en tredjedel af den i vattendraget framflytande *vattenkvantiteten*.

I detta afseende torde särskildt böra framhållas, att i den »lag om vattenrätten», som den 23 juli 1902 för Finland stadfästs, införts följande bestämmelse: »Såsom kungsådra vare hållen en tredjedel af vattnets bredd vid medelvattenstånd och där djupast är; dock må i strömfall till kungsådra ej räknas större bredd än att en tredjedel af strömfallets vattenmängd där framgår.»

Såsom redan förut framhållits, kunna de genom lagen den 20 oktober 1899 införda nya bestämmelserna i vår vattenrättslagstiftning icke anses motsvara de kraf, som nu böra ställas på en sådan lagstiftning, och då den s. k. vattenfallskommittén i sitt ofvan anförda betänkande framhåller, att den omständliga och invecklade metod för den formella behandlingen af frågor om tillgodogörande af vattenkraft, som 1899 års lagstiftning infört, måste medföra stor tidsutdräkt och delvis onödiga kostnader för sökanden samt att det enligt kommitténs uppfattning är af synnerlig vikt, att åtgärder för afhjälpande af dessa missförhållanden med det snaraste vidtagas, är det en kritik af denna lagstiftning, hvaråt måste tillerkännas den största betydelse.

Beträffande de brister, som vidlåda 1899 års lag i detta ämne, torde uppmärksamheten särskildt böra hänledas därpå, att bestämmelser angående kungsådras tillvaro och läge i våra vattendrag torde saknas i långt större antal fall, äfven beträffande våra större vattendrag, än man vid antagandet af denna lag synes hafva förutsatt, samt att den omständigheten, att bestämmelser finnas beträffande kungsådras befintlighet i en del af ett vattendrag, icke ovillkorligen föranleder därtill, att sådan ådra äfven skal finnas i andra delar af vattendraget.

Belysande i detta hänseende är, att först genom af Kungl. Maj:t den 30 december 1899 och den 15 maj 1903 meddelade domar bestämts, att och hvar kungsådra vid Trollhättan och Lilla Edet skall finnas i Göta älf, som dock är vårt betydligaste vattendrag.

I den händelse att vid ansökning om anläggning af en dammbyggnad tvist uppkommer om kungsådras tillvaro eller läge i vattendraget, kan det sålunda inträffa, att, då denna tvist jämlikt 9 § i 1880 års vattenrättsförordning ankommer på domstols pröfning, frågan härom först måste dragas under alla instansernas pröfning, innan den i 2 § af kungl. kungörelsen den 20 oktober 1899 föreskrifna fullständiga undersökning vid domstolen jämlikt 10 § vattenrättsförordningen kan äga rum och domstolen hänvisa sökanden att till Konungens befallningshafvande ingifva sin till Konungen ställda ansökan om tillstånd till byggande i kungsådran. Sedan det sålunda blifvit bestämdt, om och hvar kungsådra finnes i vattendraget, samt domstolen lämnat sökanden sådan hänvisning, skall därefter den i 3 § af nämnda kungörelse omförmälda vidlyftiga utredning af Konungens befallningshafvande verkställas, hvarefter handlingarna i ärendet skola öfverlämnas till civildepartementet, där, att döma af dåvarande chefens för justitiedepartementet yttrande vid lagförslagets föredragning i statsrådet, ytterligare utlåtanden skola infordras från de centrala myndigheter, hvilka representera den speciella sakkunskapen med afseende å jordbruk och fiske samt i dithörande tekniska frågor.

Efter det Konungens beslut i anledning af ansökningen om tillstånd till byggnad i kungsådran meddelats, vidtager därefter ånyo handläggningen af målet vid underdomstolen, hvars utslag åter därefter i vanlig ordning kan dragas under öfverdomstolarnes pröfning.

Det ligger i öppen dag, hvilken oerhörd tidsutdräkt kan vållas genom ett sådant inveckladt förfarande.

Förut fanns intet hinder för att tvist i fråga om kungsådras tillvaro och läge, som uppkommit vid handläggningen af ett jämlikt 10 § vattenrättsförordningen anhängiggjordt mål angående anläggning af en dammbyggnad, behandlades och afdömdes i sammanhang med frågor om sjelfva dammanläggningen; och att ändock ett sådant måls afgörande kunnat taga sin rundliga tid i anspråk framgår däraf, att förut anmärkta mål angående kungsådras tillvaro och läge i Göta älf vid Lilla Edet och om uppförande af dammbyggnader därstädes anhängiggjordes i april 1893 och af Kungl. Maj:t afdömdes först den 15 maj 1903.

Bristen i 1899 års lagstiftning ligger sålunda däri, att man, utgående från det oriktiga antagandet, att tvister om kungsådras tillvaro och läge i allmänhet icke vidare skulle kunna förekomma, stadgat en omständlig och tidsödande procedur för förvärfvandet af tillstånd att bygga i kungsådra, sedan den till läge och storlek till äfventyrs först efter lång-

varig särskild rättegång blifvit bestämd, i stället för att införa bestämmelse därom, att för vattenkrafts tillgodogörande byggnad får verkställas i vattendrag efter en i hvarje fall verkställd utredning, hvilken ju, om den lämpligen anordnas, kan blifva lika noggrann och betryggande som den undersökning, hvilken stadgats för byggnad i kungsådra, utan att därför behöfver krävas den omgång och dubbla procedur, som för sådan byggnad genom 1899 års lag stadgats.

Till säkerhet och skydd för de intressen, som skulle kunna kränkas genom dammbyggnad i ett vattendrag, finnes ju heller intet hinder för att stadga stränga ansvarspåföljder, ifall de vid tillståndet för en dammbyggnads utförande gifna föreskrifter icke iakttagas, samt införa en noggrann kontroll från statens sida, att sådana föreskrifter verkligen efterleivas.

I närmaste sammanhang med frågan om kungsådran står spörsmålet om den rätt till tillgodogörandet af vattnet i ett vattendrag, som tillkommer hvardera strandägaren därinvid.

Såsom ett hufvudstadgande bestämmer 1 § i 1880 års vattenrättsförordning, att en hvar äger tillgodogöra sig det vatten, som finnes å hans grund.

I enlighet med hvad förut antydts, torde man såsom regel kunna antaga, att hvardera strandägarens grund i vattendraget sträcker sig till vattendragets midtlinje samt att sålunda hvardera strandägaren skulle äga, med den inskränkning, som kan föranledas af kungsådras tillvaro, tillgodogöra sig det vatten, som framflyter öfver den del af vattendragets bäcken, som sträcker sig från hans strand till vattendragets midt.

Häraf följer åter i sin ordning, att, därest vattendraget är djupare invid den ena stranden än invid den andra, den ene strandägaren äger att tillgodogöra sig en större andel af vattenmassan än den andre.

För att i enlighet med lagens bestämmelser kunna fördela den framflytande vattenmängden i ett strömfall emellan de bägge strandägarne, erfordras därför en noggrann kännedom om vattendragets bottenformation, hvilken naturligen kan växla, så att det största djupet befinnes än i midten, än vid den ena stranden och än vid den andra stranden af vattendraget, hvartill kommer, att strömhastigheten kan variera, beroende på strömmens riktning och styrka samt strandlinjernas form.

Erfarenheten har ock ådagalagt, att det i praktiken visat sig snart

sagdt omöjligt att kunna beräkna den vattenkvantitet, som i stora och starka strömfall framflyter öfver hvardera strandägarens grund.

Följden häraf har också blifvit, att denna lagens bestämmelse angående vattenmassans fördelning emellan de olika strandägarene enligt vattenbäckens form endast förblifvit en död bokstaf, samt att, såvidt upplysningar härom stått att vinna, våra teknici med förbigående af nämnda bestämmelse, när fråga om fördelning af vattenmassan emellan olika strandägare uppstått, fördelat den vattenmängd, som icke upptages af kungsådran, till hälften hvardera mellan de bägge strandägarene.

I ofvan åberopade »Lag om vattenrätten» för Finland den 23 juli 1902 har också i 3 § införts följande bestämmelse: »I strömfall tillkomme hvardera sidans ägare lika stor del i den där nedgående vattenmängden.»

När nu vattenkraften allt mer tages i anspråk, är det naturligen vid anläggning af vattenverk och inköp af vattenfall af största vikt att känna, huru stor vattenkvantitet och däraf i sin ordning bestämd vattenkraft verkligen tillkommer hvardera strandägaren. Då detta med nu gällande stadganden icke kan bestämmas utan långvariga rättegångar, hvilkas utgång är beroende på en teknisk utredning, som svårligen kan verkställas, är det därför angeläget, att äfven i vår lagstiftning införas sådana säkra och lätt tillämpliga bestämmelser angående vattenfördelningen emellan de olika strandägarene, som i nämnda nya finska lag, hvilken är så mycket mera anmärkningsvärd, som den afser ett land, hvars naturliga förhållanden och föregående lagstiftning i detta afseende så nära öfverensstämmer med vårt lands.

Icke utan intresse är att i detta afseende erinra därom, att redan den år 1863 tillsatta kommittén för utarbetande af förslag till ny lag angående vattenrätten i sitt den 15 juni 1865 afgifna förslag till lag angående vattenrätten grundade bestämmelserna i fråga om vattenfördelningen på denna princip om vattnets lika fördelning mellan de bägge strandägarene.

Vid en förändring i detta afseende i vår nu gällande lagstiftning torde det dock vara gifvet, att, såsom ock nämnda kommitté i sitt betänkande framhållit, en sådan förändring icke kan få retroaktiv kraft så till vida, att därigenom *minskning* sker i den rätt, som förut är efter annan grund i laga ordning bestämd.

I den mån vattenkraften vunnit ökad användning, har det äfven ofta visat sig nödvändigt att genom reglering af de ofvanför ett strömfall, ofta på långt afstånd därifrån, belägna sjöar eller vattensamlingar förvandla dessa till magasin eller reservoarer, hvilkas vatten vid behof kan kvarhållas eller aftappas för att därigenom bereda verken, för hvilka vattenkraften skall användas, en jämn och konstant vattentillgång.

Enär ett sådant företag, därest flera större fall finnas i ett vattendrag, som ligger nedanför en dylik sjö, som lämpar sig för reglering till vattenmagasin, länder ägarne af alla dessa strömfall till nytta samt ett dylikt företag vanligtvis därjämte förutsätter betydligare kostnader, har behof uppstått att lagligen kunna ålägga alla de ägare af strömfall vid vattendraget, hvilka hafva nytta af företaget, att däri taga del.

I detta afseende hänvisar jag till en vid 1903 års riksdag af herr E. Nilsson i Kattleberg inom Andra Kammaren väckt motion och det af lagutskottet i anledning däraf afgifna utlåtande, hvori hemställdes om skrifvelse till Kungl. Maj:t i ämnet.

Äfven vattenfallskommittén har i sitt betänkande upptagit denna fråga till behandling och hemställt därom, att 1880 års vattenrättsförordning måtte ändras i den riktning, »att, om innehafvare af vattenrättighet vilja för vattenkraftens bättre tillgodogörande medelst anordnande af vattenreservoarer eller annorledes reglera det vattendrag, hvori de hafva rättigheter, en hvar annan vattenrättsinnehafvare, som af regleringen tillskyndas nytta, skall vara skyldig att i kostnaderna för företaget taga del, i den mån han af förslaget får gagn».

Under framhållande af önskvärdheten därpå, att för vår vattenkrafts rationella användning bestämmelser i nu antydd riktning måtte införas i vår vattenrättslagstiftning, vågar jag äfven i sammanhang härmed fästa uppmärksamheten på en annan i samband med denna fråga stående brist i lagstiftningen i detta ämne.

Från den i 6 § af 1880 års vattenrättsförordning stadgade allmänna bestämmelsen, att i *vattendrag* ej må så byggas, att genom uppdämning eller annorledes men tillskyndas någon, som ofvan eller nedan äger jord, vattenverk eller annan egendom, meddelas i samma lagrum det undantag, att om jord, som kan genom uppdämning sättas under vatten eller därpå skadas, är af den beskaffenhet, att den genom uppdämningen därå skeende skada pröfvas vara ringa mot den nytta, som af uppdämningen vinnes, må dock *uppdämning* kunna ske mot ersättning, motsvarande fulla värdet

och hälften därutöfver, hvilka bestämmelser sedermera utsträckts att gälla äfven beträffande fiske.

Vid sådan reglering af *sjö*, hvarom här nu är fråga, har det emellertid inträffat, att för ernäendet af det därmed afsedda syftet vattenståndet borde kunna icke blott höjas öfver det förutvarande högvattenståndet, utan äfven sänkas under förut vanligt lågvattenstånd för att medföra hela den nytta, som genom regleringen skulle kunna vinnas.

Det torde icke lida något tvifvel, att ofvan berörda lagstadgande på däri angifna villkor inrymmer rätt att verkställa *uppdämning* af sjöns vattenstånd, men däremot har på grund af nämnda lagrums formulering tvekan uppstått, om lagligen en *sänkning* af vattenståndet kan tillåtas, då därigenom skada uppstår.

Någon rationell grund, hvarför skada, förorsakad genom sänkning af vattenståndet, icke skulle likställas med skada föranledd genom uppdämning torde icke kunna förefinnas, och ett supplerande af lagens bestämmelser torde därför i detta afseende vara erforderligt.

Likaså har, då i berörda lagrum endast talas om jord, som genom uppdämning sättes under vatten eller skadas, hvarmed fiske sedan likställts, ovisshet uppstått, huruvida, då uthus eller annan byggnad skulle skadas genom en för reglering af sjö i nu omhandlade syfte ifrågasatt uppdämning, sådan uppdämning lagligen kunde tillåtas, eller om hela företaget, som föranledde betydande skadeersättningar för jord, till följd af en sådan helt obetydlig skada å annan egendom än jord och fiske måste öfvergifvas.

Vidare torde det vara nödvändigt, att, då i många fall, för att regleringar af nu ifrågavarande art skola kunna genomföras, i vattendrag måste verkställas fördjupningar och gräfningar, som icke äro att hänföra till sådana rensningar, hvarom i 15 § vattenrättsförordningen stadgas, tydliga bestämmelser meddelas, om och under hvilka villkor sådana arbeten i ett vattendrag må utföras.

Vid tillgodogörandet af strömfall, i synnerhet sådant, som är af någon långsträckt beskaffenhet, inträffar ofta, att medan den hufvudsakliga delen af fallet tillhör en person, som vill tillgodogöra sig fallet, där ofvanför finnes en mindre del af strömfallet eller fors, som kanske blott till hälften äges af en annan strandägare, men hvilken fors, som icke kan ekonomiskt på ett själfständigt sätt af dess egare användas, för att ratio-

nellt tillgodogörande af hela strömfallet skulle kunna ske, borde uppdämmas, så att hela fallhöjden i strömfallet genom en enda dammbyggnad kunde tillgodogöras.

Såsom redan framhållits, göres i 6 § af 1880 års vattenrättsförordning från den allmänna regeln, att i vattendrag ej må byggas så, att genom uppdämning eller annorledes men tillskyndas annan, endast undantag beträffande jord och fiske, och är det sålunda endast sådan annan person tillhörig egendom, som genom dylik byggnad må skadas mot ersättning, som i nämnda lagrum närmare bestämmes.

Ägaren af en sådan fors eller mindre andel i ett strömfall, som ofvan nämnts, kan sålunda lagligen lägga hinder för, att hela strömfallet på ett rationellt sätt kommer till användning, ehuru hans andel däri för honom själf icke representerar något större värde samt kostnaderna för dammbyggnaden och anläggningen i sin helhet icke i afsevärd mån skulle höjas, om äfven hans del i fallet genom samma anläggning finge komma till användning.

Det ligger i öppen dag, att härigenom alstras ett rent slöseri med kraft samt att här föreligger ett missförhållande, som, äfven från national-ekonomisk synpunkt sedt, kräfver att afhjälpas.

Vattenfallskommittén har i sitt betänkande äfven fästat uppmärksamheten på detta missförhållande samt föreslagit, att för dess undanröjande bestämmelserna i 5 § af vattenrättsförordningen angående sättet och villkoren för tillgodogörande af oskift vatten skulle utsträckas sålunda, att de komme att gälla hvarje del af ett vattendrag, som med ekonomisk fördel kan tillgodogöras genom en enda vattenkraftsanläggning och i hvilken flera vattenrättsägare, enskilda personer eller samfälligheter, hafva del.

Med hänsyn till att kraft på elektrisk väg numera utan svårighet kan på ett icke alltför stort afstånd öfverföras, torde vid bestämmelsers affattande i hithörande afseende böra öfvervägas, huruvida icke ersättning i form af kraft, öfverförd på elektrisk väg, må kunna beredas dem, som sålunda icke skulle komma att deltaga i själva vattenverksanläggningen, men för densamma skulle tillsläppa en dem tillhörig fallhöjd.

I detta sammanhang torde äfven böra beröras ett annat missförhållande, som, om det strängt taget icke faller under vattenrättslagstiftningens område, dock synes i samband med förändringar däri böra afhjälpas för att underlätta tillgodogörandet af vattenkraften.

Ätminstone i södra och mellersta Sverige förekommer särdeles ofta, att de betydligare vattenfallen jämte utmål vid laga skiftesförrättningar

afsatts till gemensamt behof för ett eller flera hemman, samt att sålunda alla hemmansägarna, hvilka, då jorden styckats i små lotter, kunna uppgå till ett betydligt antal, hvar efter sitt hemmantal äga en ideell andel i fallet med utmål.

För tillgodogörande af sådana fall och för att i möjligaste måtto samla äganderätten till fallet på en hand, har då inköp skett af den på hvarje särskild hemmansdel belöpande andel i fallet med utmål.

Förut har varit vanligt, att domstolarne beviljat lagfart på sådana fång af en viss hemmansdels andel i en dylik för gemensamt behof afsatt samfällighet, men genom en af Kungl. Maj:t den 6 juni 1898 gifven dom, som finnes refererad i Holms Nytt Juridiskt Arkiv 1898, sid. 241, har ändring ej gjorts i underrätternas utslag, hvarigenom ansökan om lagfart på en sådan samfällighetsandel afslagits.

Det ligger i sakens natur, att, därest lagfart ej kan erhållas på sådana andelar, tillgodogörandet af dylika vattenfall, hvarom här är fråga, måste snart sagdt omöjliggöras, redan af det skäl, att, då vid industriella anläggningar det i allmänhet är nödvändigt att anlita fastighetskrediten, inteckning, då lagfart ej meddelas, ej heller kan erhållas.

Men därjämte bör också tagas i betraktande, att, äfven om, som förut skett, lagfart skulle kunna erhållas på sådana andelar, svårigheter för tillgodogörande af dylika vattenfall i allt fall skulle föreligga.

Erfarenheten har nämligen visat, att det ofta är rent af omöjligt att förvärfva alla andelar i ett sådant för gemensamt behof afsatt vattenfall, antingen på grund däraf att en ägare af en till äfventyrs helt ringa del däri ej vill sälja sin andel eller till följd däraf att någon delägare i hemman, som har andel i fallet, såsom ofta är händelsen, befinner sig på utrikes ort.

Såsom ofvan antydts, innehåller 5 § i 1880 års förordning bestämmelser angående sättet för tillgodogörandet af oskift vattenfall, och stadgas däri, att därest vattnet ej kan utan delägares förfång skiftas och någon af dem kvarn eller vattenverk bygga vill, han skall bjuda de öfriga att däri taga del, hvarefter rätten, om de ej vilja taga del i företaget och det pröfvas kunna ske utan synnerlig skada för dem, skall förelägga honom på hvad sätt, villkor och tid han verket bygga och nyttja må.

Äfven om på sådant sätt möjlighet öppnas för den, som äger den största andelen i ett för gemensamt behof afsatt vattenfall, att kunna få använda de öfriga delägarnes andelar däri, torde det dock vara uppen-

bart, att den rätt härtill, som sålunda skulle kunna förvärfvas, icke är af den orubbliga och betryggande beskaffenhet, som erfordras, för att arbete och kapital skall kunna nedläggas på vattenfallets tillgodogörande för industriella ändamål, helst någon möjlighet icke torde förefinnas att kunna använda den sålunda förvärfvade nyttjanderätten till säkerhet för lån samt, äfven för den händelse lagfart skulle kunna erhållas på de återstående andelarne i fallet med utmål, svårigheter gifvetvis måste möta jämväl för desammas belånande, då endast en viss ideell andelsrätt finnes till fallet och utmålet, hvarå anläggningarna skulle utföras.

Praktiskt sedt torde därför dessa bestämmelser för tillgodogörandet af oskiftade för gemensamt behof afsatta vattenfall vara af föga värde; och fråga torde därför vara, om det icke förefinnes skäl att taga under öfvervägande, om ej lagbestämmelser äfven böra införas i syfte att underlätta tillgodogörandet af sådana för gemensamt behof afsatta vattenfall i industriens tjänst.

Vid den lifligare omflyttning af äganderätten till vattenverk och vattenfall, som under senare tider ägt rum, har ofta visat sig svårighet att kunna med säkerhet utröna, hvilken rätt till uppdämning samt rättigheter och skyldigheter i öfrigt, som äro förenade med ett vattenverk.

Vanligtvis grunda sig desamma på en för långa tider sedan hållen syn eller afgjord rättegång, och, så framt handlingarna till desamma icke varit tillgängliga, har det icke funnits annan utväg än att verkställa besvärliga och långvariga undersökningar i häradsrätternas domböcker för att därigenom söka vinna upplysning i saken.

Sådana svårigheter skulle undanröjas, därest bestämmelser infördes angående förandet af s. k. »vattenbok» eller vattenregister, hvari intoges en förteckning å de vattenverksanläggningar och dammbyggnader, som funnes i hvarje särskildt vattendrag, med uppgift å den dämmningsrätt samt rättigheter och skyldigheter i öfrigt, som tillkommer ett hvar af dem.

För sådant ändamål torde därför, såsom framhållits i en af Tekniska samfundet i Göteborg i hithörande ämnen verkställd utredning, lagstiftningsåtgärder böra vidtagas, åsyftande att ålägga hvarje vattenverksägare att, så snart laga kraft ägande utslag angående en tillämnad vattenverksanläggning eller förändring i en äldre sådan föreligger, ingifva en bestyrkt afskrift af utslaget jämte kopior af saken rörande ritningar till någon central myndighet, förslagsvis kungl. väg- och vattenbyggnadsstyrelsen,

för att där förvaras och inregistreras i en för hvarje särskildt vattendrag förd förteckning.

På så sätt skulle det för en hvar blifva lätt att bereda sig kännedom om de rättigheter och skyldigheter, som äro förenade med hvarje vattenverk, liksom det äfven torde vara uppenbart, att, om de anteckningar, som skulle införas i registret, gjordes tillräckligt utförliga och noggranna, därigenom skulle främjas en ur teknisk synpunkt enhetlig och planmässig behandling af alla frågor rörande vattenverksanläggningar i samma vattendrag, då man därigenom skulle kunna erhålla upplysning om de beräkningar angående vattendragets vattenmängd och öfriga förhållanden, som lagts till grund för de utslag, hvarigenom tillstånd till byggnader i vattendraget förut meddelats.

Till sist torde det icke vara ur vägen hänleda uppmärksamheten på, att enligt nu gällande lagstiftning helt olika bestämmelser synas vara gällande för det fall, att en dammbyggnad skall anläggas för åstadkommande af drifkraft för industriella ändamål, och för det fall, att en sådan byggnad afser att bereda högre vattenstånd i syfte att förbättra farled.

Under det nämligen anläggningen af en dammbyggnad i industriellt syfte måste ske med iakttagande af de former, som stadgas i kungl. förordningen om jordägares rätt öfver vattnet å hans grund den 30 december 1880, samt sådan fråga efter föreskrifven undersökning skall prövas af domstol, synes däremot på grund af stadgandena i 23 § i nämnda förordning samt 3 § i kungl. förordningen om allmän farled den 30 december 1880 fråga om uppförande af en dammbyggnad, som afser farleds utvidgande eller förbättrande, skola upptagas till behandling af Konungens befallningshafvande samt handläggas i den ordning, som kungl. kungörelsen angående särskilda föreskrifter för handläggning af frågor om farled den 30 december 1880 stadgar.

För skada, som vållas genom en för förbättring af farled tillkommen dammbyggnad, skall i enlighet härmed ersättning till högsta skäligen belopp, hvartill skadan skattas må, enligt rättens beprövande gifvas, under det att däremot skada, som uppkommer genom en dammbyggnad för industriellt syfte, skall ersättas med fulla värdet samt hälften därutöver, hvarjämte i sistnämnda fall skada får tillfogas endast jord och fiske, under det att någon sådan begränsning till viss bestämd egendom icke

finnes stadgad beträffande skada, som tillfogas annan genom dammbyggnad eller annan åtgärd i syfte att förbättra farled.

I enlighet med den uppfattning, som nu uttalats, har också Konungens befallningshafvande i Värmlands län nyligen upptagit till behandling frågan om uppförande af en damm vid Seffle för att åstadkomma större djup i den allmänna farled, som finnes i sjöarne ofvanför kanalen vid Seffle.

Någon tillräcklig grund, hvarför frågor om uppförande af dammbyggnader för olika ändamål, men hvaraf verkningarna dock äro lika, skola behandlas på så skilda sätt, torde väl knappast förefinnas, och då ovisshet råder därom, huruvida tillstånd för anläggning af dammar för farleds förbättrande verkligen kan förvärfvas i den ordning, som ofvan nämnts, torde, därest förändringar i vår vattenrättslagstiftning vidtagas, fullt tydliga bestämmelser i sådant afseende böra meddelas, liksom och beträffande det sätt, hvarpå tillstånd skall kunna erhållas att för uppförande af broar i vattendrag anlägga brokar och brofästen, hvilka väl svårligen kunna hänföras till sådana inrättningar till vattens nyttjande, som omförmälas i 13 § af 1880 års förordning, men hvilka ofta i hög grad förorsaka uppdämning af vattenståndet och bidraga att förändra riktningen af vattnets lopp och därigenom kunna förorsaka skada af fullt samma beskaffenhet som den, som tillfogas annan genom dammbyggnad.

Särskildt torde sistberörda fråga vara af betydelse vid uppförandet af broar för järnvägar.

Af hvad sålunda anförts torde framgå, att vår nu gällande lagstiftning angående vattenkraftens tillgodogörande för industriella ändamål icke kan anses fylla de kraf, som de nutida förhållandena med sina rika utvecklingsmöjligheter ställa på en dylik lagstiftning, hvars ändamål bör vara att, såvidt sådant låter sig göra utan kränkning af andra däremot stridande intressen, bereda utväg, för att, utan onödigt betungande former, den rika vattenkraft, som finnes i vårt land, i största möjliga utsträckning må kunna komma till användning.

Ernäendet af detta mål synes emellertid icke kunna vinnas därigenom, att blott partiella ändringar vidtagas i vår vattenrättslagstiftning, utan torde det härför vara erforderligt att med begagnande af den erfarenhet om bristerna i 1880 års lagstiftning, som under tiden vunnits, samt med beaktande af de på våra förhållanden tillämpliga bestämmelser, som andra länders moderna lagstiftning i hithörande ämnen kunna erbjuda, underkasta 1880 års förordning om jordägares rätt öfver vattnet

å hans grund och därmed i samband stående författningar en genomgripande omarbetning.

I anledning häraf vågar jag vördsamt hemställa,

att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande, huruvida icke de bestämmelser, som innehållas i kungl. förordningen den 30 december 1880 om jordägares rätt öfver vattnet å hans grund och därmed i samband stående författningar, böra förändras och omarbetas, så att de komma att bättre motsvara de kraf, som nutida förhållanden ställa på en dylik lagstiftning, samt därefter för Riksdagen framlägga de förslag härutinnan, hvartill förhållandena anses föranleda.

Stockholm den 25 januari 1904.

Hugo Segerdahl.
